

УДК 007:304:004.9

Ірина Мудра**СТАТУТ РЕДАКЦІЇ — ФУНДАМЕНТ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ ЗМІ**

У статті обґрунтовуємо необхідність професійного підходу до створення статуту редакції ЗМІ. А також наводимо приклади статутів ЗМІ, які дозволяють втручатися власникам / співзасновникам у редакційну діяльність мас-медіа.

Ключові слова: *статут редакції, ЗМІ, газети, розвиток.*

В статті обґрунтовуємо необхідність професійного підходу до створення уставу редакції СМІ. А також приводимо приклади уставів СМІ, які дозволяють втручатися власникам / співзасновникам у редакційну діяльність СМІ.

Ключевые слова: *устав редакции, СМІ, газеты, развитие.*

The paper justifies the need for a professional approach to the creation of charter amended media. And provides examples of statutes media that allow owners to get involved / co-founder of the editorial activities of the media.

Key words: *charter amended, media, newspapers, development.*

Актуальність теми. Однією з обов'язкових умов становлення і належного функціонування громадянського суспільства та демократичної, правової держави є забезпечення свободи діяльності засобів масової інформації. Лише незалежні, не заангажовані владою або чиймись особистими амбіціями ЗМІ можуть об'єктивно і неупереджено інформувати громадян про найважливіші події та обставини суспільного життя. На жаль, в сьогоdnішніх реаліях більшість ЗМІ не можуть себе презентувати вільними. На них впливає багато чинників, основний — гроші. Але редакції ЗМІ можуть зменшити вплив і втручання у їхню редакційну політику завдяки професійно сформованому статуту мас-медіа.

Статус мас-медіа завжди був проблематичним питанням від самого початку їх виникнення. Громадськість, влада та власники — три-

кутник, в якому засоби масової інформації завжди шукають та намагаються знайти місце, де б вони могли забезпечити себе від зовнішніх впливів. Тому є актуальна проблема створення редакційних статутів.

Ставимо собі за *мету* проаналізувати статuti українських державних ЗМІ і з'ясувати наскільки власник / співвласник може втручатися у їх редакційну діяльність.

Для досягнення цієї мети виконаємо *такі завдання*: з'ясуємо, що таке статут редакції ЗМІ; проаналізуємо статuti різни державних ЗМІ; визначимо, чи може правильно оформлений статут редакції гарантувати невтручання у діяльність ЗМІ.

Коли звернутися до історіографії цієї проблеми, то ми не знайшли жодної праці, яка б детально аналізувала проблеми редакційних статутів або була присвячена лише статутам ЗМІ. Але незважаючи на те, декілька дослідників все ж таки звертає увагу на редакційні статuti — М. П. Присяжний, А. С. Сенюк, А. В. Сидоренко, Ю. Е. Фінклер. У них проблеми редакційних статутів розглядаються поверхнево.

Кожну редакцію газети, що працює на ринку, прийнято вважати підприємством, основним видом діяльності якого є видання і продаж інформаційного продукту. Тому воно спрямовує діяльність на те, аби найвигідніше продати свій продукт і отримати за нього кошти. За часів адміністративно-командної економіки редакції газет в Україні утримувалися завдяки державним дотаціям. Преса повністю була на утриманні в партії чи держави і не вела самостійної фінансово-господарської діяльності. Нині в Україні є ще мас-медіа, які живуть від постійних дотацій держави. Це здебільшого державні ЗМІ. Але і вони розуміють, що з бюджету завжди не будуть виділяти кошти на їх утримання і той, хто дає гроші на розвиток видання завжди намагається вплинути на діяльність ЗМІ. Тому їм необхідно самостійно навчитися заробляти на себе і сформувати професійну правову основу функціонування ЗМІ.

Адже для успішної діяльності періодичних видань потрібна міцна матеріально-технічна база. Мас-медіа країн, які вважають цивілізованими, тримаються на трьох китах. Перший з них — економіка, матеріальні підвалини існування ЗМІ; другий — закон, законодавчі основи функціонування газет та інших ЗМІ; третій — професіоналізм журналістів, тобто рівень їхньої кваліфікації, загальна, політична, фахова культура.

Тому будемо говорити про другий «кіт» — закон, законодавчі основи функціонування газет та інших ЗМІ. В Україні є низка законів, які гарантують функціонування незалежних ЗМІ.

Свобода слова та право на інформацію в Україні закріплені на конституційному рівні. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб (ЗУ «Про інформацію»).

У нашій країні державні структури, політичні та бізнесові кола намагаються підпорядкувати ЗМІ своїм інтересам. У їхніх руках основний інструмент впливу на них — гроші. На жаль, багато мас-медіа не мають змоги самостійно заробляти та конкурувати на ринку, тому їм необхідне дофінансування від держави чи політичної структури.

Таким чином редакційні колективи стають залежними від своїх засновників чи співзасновників.

Мас-медіа мають можливість зменшити або уникнути впливу засновника і співзасновника у своїй професійній діяльності, якщо правильно оформлять статут редакції, за яким працює ЗМІ. У статтях 21-й та 22-й Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» тлумачиться поняття редакція. Воно юридично точне і відповідно скупе — підготовку та випуск у світ друкованого ЗМІ за дорученням засновника (співзасновника) здійснює редакція або інша установа, що виконує її функції. Редакція діє на підставі свого статуту та реалізує програму друкованого ЗМІ, затверджену засновником. Статут редакції визначає виробничі, майнові, фінансові та інші умови її діяльності та затверджується засновником відповідно до чинного законодавства України [3, 7].

Статути — це юридичні акти, якими оформляється утворення установ, організацій чи товариств, визначають їх структуру, функції, взаємовідносини з іншими організаціями чи громадянами і правове становище у визначеній сфері державного управління або господарської діяльності. Статут — це зведення правил, які регулюють: основи організації та діяльність підприємств і установ певної галузі господарства; умови створення, склад, будова та діяльність конкретного підприємства, організації або установи, певної галузі або сфери управління; конкретну сферу діяльності організації та інше [5]. Статут редакції ЗМІ є одним із гарантій самостійності та незалежності

редакції, де прописують основи взаємовідносин між редакцією і засновником.

Отже, це установчий документ, на основі якого діє підприємство. Статут затверджується власником (власниками) майна ЗМІ і за участю трудового колективу.

Неправильно оформлені статuti є засобом впливу засновника чи співзасновника на ЗМІ. Наприклад, у статуті редакції «Правдошукач» вказано, що редакція газети діє на підставі законодавства України і статуту редакції. А в регулятивному документі вказано, що редакція газети за дорученням засновника здійснює підготовку та випуск газети, реалізує програму друкованого ЗМІ, яка затверджена засновником. У статуті комунального підприємства «Старобільська районна редакція радіомовлення» зазначено, що засновник встановлює засади редакційної політики, які є складовою редакційного статуту.

А ось у статуті газети «Шевченків край» вказано, що співзасновники мають право визначення основних напрямків діяльності редакції газети, а також розглядати будь-які інші питання, пов'язані із діяльністю редакції газети. Цими словами співзасновник має право говорити редакторіві, що потрібно публікувати і кого. Виходить, що основним, хто формує інформаційну політику видання є засновник чи співзасновник видання.

Редакція газети «Зоря Рахівщини» повинна звітувати перед органом управління, який має право контролювати хід виконання завдань, доручених газеті, отримувати повну інформацію про її діяльність в цьому напрямку. У статуті газети «Рідне Прибужжя» не вказано права та обов'язки засновника, щодо втручання у діяльність видання. А ось в статуті редакції газети «Вісті Красноградчини» вказано, що засновники не мають права втручатися у творчу діяльність редакції в інший спосіб, ніж через внесення змін до статуту. У статуті газети «Гуцульський край» вказано, що керівництво редакцією здійснює редактор, користуючись правом єдиноначальності, і несе особисту відповідальність за виконання доручень, розпоряджень та рішень засновників, дотримання журналістами Законів України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про державну підтримку засобів масової інформації».

Редакція газети «Галичина» самостійно здійснює політику, визначену програмою статуту видання. При виникненні принципів роз-

біжностей між засновниками на вимогу однієї із сторін, спірне питання вирішується в порядку, встановленому цивільним процесуальним законодавством України і згідно зі ст. 9 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні». Коли колектив редакції не зможе знайти із засновником спільне взаємоприйнятне рішення, може бути поставлене питання про розрив співзасновницьких відносин.

Отже, правильно сформований статут може стати першим кроком до незалежності видання. Для цього у документі повинно бути чітко описано обов'язки як головного редактора, так і засновника чи видавця газети. Потрібно вказати, що засновник і власник не мають права втручатися у редакційну політику ЗМІ і у висвітлення ними інформації. Якщо це комунальна газета, то у статуті варто вказати і частку фінансування з державного бюджету. Наприклад, у статуті Броварської редакції міськрайонного радіомовлення вказано, що фінансування редакції здійснюється через головного розпорядника коштів бюджету міста. Частка коштів надходить у вигляді міжбюджетного трансферту з Броварського районного бюджету, що складає 50 % від загального обсягу коштів, передбачених на фінансову підтримку редакції. З метою захисту творчого колективу при редакції газети можна створити наглядову раду — спеціалізований наглядовий дорадчо-представницький орган. Наглядова Рада утворюється засновниками та трудовим колективом. Її завдання і обов'язки потрібно детально описати у статуті редакції.

Тоді редакція ЗМІ зможе зменшити вплив засновника на творчу діяльність працівників. Краще було б якби засновником мас-медіа були не державні, політичні чи бізнесові структури, а трудові колективи чи підприємстві, які зацікавлені у тому, аби медіа-підприємство приносило прибуток. Тоді вони вимагатимуть від редакційного колективу першочергово ставити інтереси читачів і вивчати їх потреби.

На жаль, є випадки, коли і правильно оформлені статuti не рятують редакції від втручання співзасновників у їх редакційну політику. Наприклад, співзасновник Сахновщинської районної газети «Колос» — Сахновщинська районна рада, вирішила звільнити з посади головного редактора газети Галину Пархоменко. Але їй це не вдалося навіть через суд, тому що у статуті редакції вказано, що редактор, обраний трудовим колективом не може бути звільнений з посади без згоди трудового колективу. Але співзасновник не заспокоївся і без

згоди колективу редакції змінив статус газети — «Одного дня колектив редакції випадково дізнався, що їх організація вже не просто редакція Сахновщинської районної газети “Колос”, а комунальна організація «Редакція Сахновщинської районної газети “Колос” — так й у ЄДРПОУ офіційно записано, — а це вже зовсім інший статус юрособи» — розповіла Галина Пархоменко [2]. І редакція знову відстоюватиме свою «правду» і незалежність у суді.

Отже, правильно сформований статут редакції не лише розширює права та обов’язки редакційного колективу, але й дає змогу уникнути впливу власника/співвласників на редакційну діяльність ЗМІ. Тому вкрай необхідно такий важливий документ підготовлювати з юристами, які б передбачили усі можливі проблеми, які відстоюватимуть у суді.

Структура редакційного статуту, його зміст визначаються розроблювачем і повинен містити такі розділи:

- загальні положення (вказуються задачі і цілі медіа-підприємства);
- організаційна єдність (перелічуються структурні підрозділи і їхні взаємозв’язки);
- регламент діяльності (наводиться інформація про форми управління, права і обов’язки посадових осіб);
- фінансово-матеріальна база (вказуються джерела фінансових ресурсів, порядок розпорядження коштами);
- звітна і ревізійна діяльність;
- порядок ліквідації і відповідальність за справи медіа-підприємства [1].

Редакційні статути повинні також відповідати українським кодексам професійності працівника ЗМІ. В нашій країні існує Кодекс професійної етики українського журналіста, який був прийнятий на десятому з’їзді Національної спілки журналістів України у квітні 2002 р. Ще один етичний кодекс був запропонований цього ж року Комісією з журналістської етики та підтриманий Незалежною медіа-профспілкою України у травні 2003 р. За змістом ці два кодекси цілком відповідають міжнародним етичним та професійним стандартам журналістики. Проте сучасні уявлення українських журналістів щодо професійності помітно шкутильгають. Необ’єктивність, односторонність висвітлення подій, безвідповідальність, прихована політична реклама, маніпулювання громадською думкою, так звана «джинса» тощо

зводять нанівець прагнення України досягти демократичного рівня європейських країн та дискредитують українську журналістику. Ці негативні явища суперечать нормам Етичного кодексу українського журналіста, а саме, таким пунктам:

1. Повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти та події є найпершим обов'язком журналіста.
2. Факти, судження та припущення мають бути чітко відокремлені одне від одного.
3. Точки зору опонентів, в тому числі тих, хто став об'єктом журналістської критики, мають бути представлені збалансовано. Так само мають бути подані оцінки незалежних експертів.
4. Журналіста не можна у службовому порядку зобов'язати писати чи виконувати будь-що, якщо це суперечить його власним переконанням чи принципам.
5. Незаконне отримання журналістом матеріальної винагороди чи будь-яких пільг за виконаний чи невиконаний журналістський матеріал є несумісним із званням журналіста [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Балабанова Л. В.* Організація праці менеджера : підручник [Електронний ресурс] / Л. В. Балабанова, О. В. Сардак. — К. : Професіонал, 2007. — 416 с. — Режим доступу : http://jenessi.net/organiz_praci_menegera/251–8.1.-skladannja-oformlennja.html
2. *Варченко І.* На Харківщині районка вимагає незалежності від влади [Електронний ресурс] / Іван Варченко // Главное. — Режим доступу : <http://glavnoe.ua/articles/a8192>
3. *Присяжний М. П.* Організація роботи редакції і праці журналіста : навчальний посібник / М. П. Присяжний, М. В. Лозинський. — Л. : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. — 182 с.
4. *Сенюк А. С.* Міжнародні журналістські професійні стандарти та українські мас-медіа [Електронний ресурс] / А. В. Сенюк // Електронна бібліотека Інституту журналістики. — Режим доступу : <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2173>
5. *Сидоренко А. В.* Організаційні та розпорядчі документи : наказ, статут, розпорядження та рішення [Електронний ресурс] / А. В. Сидоренко // Освіта.ua. — Режим доступу : <http://osvita.ua/vnz/reports/dilovodstvo/24463/>

Одержана 12.04.2014